

KUTATÁSI BESZÁMOLÓ*
KLEBELSBERG KUNO-ÖSZTÖNDÍJ
2023

A kutató neve	
dr. Heil Kristóf Mihály	
A kutatás témája	
<i>A nyugati magyar emigráció tevékenysége</i>	
A kutatás helyszíne	
ország, város	Washington DC, New York (USA)
intézmény(ek)	Kongresszusi Könyvtár (Library of Congress); Hungarian Human Rights Foundation, New York Public Library
A kutatás ideje	
2023. 10. 12–2023. 11. 8.	
A kutatott gyűjtemények, az átnézett iratok, dokumentumok és a találatok rövid ismertetése (tételes találati jegyzék nélkül)	
Azeredeti kutatási tervemet kiegészítve – az Egyesült Államokban letelepedett és dolgozó huszadik századi magyar emigráció, különös tekintettel a Hungarian Human Rights Foundation (HHRF) történetének és tevékenységének a feldolgozásán túl – végignéztem az egyik leghíresebb és legsikeresebb magyar származású kutató Neumann János (John von Neumann) és felesége hagyatékát. 1) <i>A Hungarian Human Rights Foundation (HHRF)</i> 1976-ben amerikai magyarok által alapított magyar civilszervezet, melynek célja a Kárpát-medencei – határon túli – magyarság emberi jogi helyzetének segítése, védelme nyugati, elsősorban amerikai döntéshozóknál való lobbizás útján.	

* Jelen beszámoló további szerkesztés nélkül kerül közzétételre az ösztöndíj adományozójának honlapján.

A HHRF közel 50 éves fennállása alatt felgyülemlett – történeti értékű – irattárának jelentős részét – megközelítőleg 36 iratfolyóméternyi dokumentumot – már hazaszállíttatott Budapestre a Magyar Nemzeti Levéltárba. A HHRF, mint iratképző nem adott segédleteket, ezeket – önkéntesek bevonásával – 2023 őszén elkészítettük. Majd kinti tartózkodásom alatt áttekintettem a HHRF New York-i irodájában hagyott irategyütteseket. A kutatásom szempontjából jelentőséggel bíró dokumentumokat digitalizáltam, az elektronikus fájlokat rendszereztem.

A fenti témakörben korábban egy tudományos-ismeretterjesztő írásom jelent meg a HUN-REN–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (korábban MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport) blogján *Magyarok Amerikából a szórványban élők emberi jogaiért: a nagy HHRF-sztori röviden*. (2022. június 20.) Továbbá több tanulmány vár megjelenésre a témában, ezek közül kiemelendő a Jogtörténeti Értekezések sorozatban – várhatóan 2024. második negyedévében megjelenő – tanulmányom.

- 2) Továbbá a Washingtoni kongresszusi könyvtárban az amerikai magyar emigráció (1945–) történetének kutatásához kerestem Magyarországon és Európában nem elérhető forrásokat. Elsősorban az Egyesült Államokban működő magyar egyházi közösségekre koncentráltam.

Magyarországon kívül a legnagyobb hungarika gyűjtemény a washingtoni Kongresszusi Könyvtárban található, több mint 200 000 kötetet. A könyvtár harmincmillió gyűjteményében nincs elkülönített magyar gyűjtemény, hanem a magyar nyelvű és Magyarországról szóló könyvek, valamint a Magyarországon publikált művek (könyvek és kötött periodikumok) az általános gyűjteménybe vannak besorolva.

A könyvtár gyűjteményében számos régi és ritka hungarikum, illetve történeti jelentőségű forrás is megtalálható, úgy, mint középkori és koraújkori kódexek, Bibliák, 18–19. századi első kiadású kötetek vagy a 20. század európai viszonyai miatt Magyarországról az Egyesült Államokba menekült magyar gondolkodók, művészek és tudósok feljegyzései, levelezései kéziratok. Ezen hagyatékok közül is kiemelkednek *Neumann János iratai*.

- 3) Amerikai kutatóutam második részében *Neumann János* (John von Neumann) magyar származású tudós, és második felesége, Dán Klára *hagyatékát* tekintettem át.

Neumann János és második felesége, Dán Klára tudós, számítógép-programozó iratait a washingtoni Kongresszusi Könyvtár őrzi [*John Von Neumann and Klára Dán Von Neumann papers (1912–2000)*]. Az 57 irattári dobozba rendezett közel 7 iratfolyóméternyi és megközelítőleg 20 000 tételes irategyüttes tartalmazza a világhírű tudós és a szintén kiemelkedő eredményeket elért felesége személyes és családi üzenetváltásait, fényképeit, valamint általános és tudományos levelezése mellett, Neumann terveit, matematikai tételeit bizonyító feljegyzéseit is.

A Neumann dokumentumok között megtalálható többek között:

- A Neumann család családi, baráti, munkahelyi *levelezése*;
- Neumann János *személyes iratai* (anyakönyvi kivonat, útlevelek, házassági iratok, honosítási papírok stb.);
- Neumann család gazdasági *elszámolásai*;
- Neumann munkahelyi *személyi levelezései* (Einstein-levél, Oppenheimer-levél, Szent-Györgyi Albert, Bartók Béla, Teller Ede, Werner Heisenberg, Koopmans T Norbert stb.);
- Neumann munkahelyi *intézményi levelezése* (Amerikai Atombizottság, Institute for Advanced Study, Amerikai Matematikai Társaság, Los Alamos-i Laboratórium stb.);
- Valamint a hagyaték tartalmazza Dán Klára kiadatlan naplóját (*Grasshopper in very tall grass*), melyben Neumann Jánossal közös életét jegyezte le.

Megközelítőleg 5000 oldalt digitalizáltam, rendszereztem. A témában a beszámoló leadásáig egy rövid írásom jelent meg a fent már említett tudományos blogon *Neumann János iratai a washingtoni Kongresszusi könyvtárban* címen 2023. december 23. napján. A Neumann hagyatékról több publikáció várható 2024 és 2025-ben, elsőre a HUN-REN–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport tagjaként általam szervezett *Felejtés és emlékezet* című tudományos konferencián fogok előadni.

A kutatás módszere A történeti kutatás módszertanának lényege kijelölni azokat az eljárásokat, melyekkel a történeti valóság megismerhető. Jelen kutatásom módszertana világos. A forrásbázis áttekintése után a számomra releváns, történeti értékkel és jelentőséggel bíró dokumentumokat válogattam ki és digitalizáltam, valamint jegyzetekkel láttam el. Megközelítőleg 5 000–7 000 oldalt digitalizáltam, láttam el címmel és jegyzetekkel. Fontos, hogy a hivatkozhatóság miatt precízen követtem a levéltári struktúrát.
A kutatási eredmények szélesebb közönséggel történő megismertetése (előadás(ok), publikáció(k) stb.) • <i>Neumann János iratai a washingtoni Kongresszusi könyvtárban</i>¹ (HUN-REN–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blogja, 2023. december 18.) • <i>Nyilatkoztam</i> Bertha Livia (rendező) és Ugron Zsolna (forgatókönyvíró) által Neumann Jánosról készített dokumentumfilm részére
A kutatással kapcsolatos gyakorlati észrevételek (ide értve a leendő ösztöndíjasok számára hasznos tanácsokat)

Kelt: Budapest, 2024. 02. 9.

kutató aláírása

¹ 2024-ben több tudományos és tudományos-ismeretterjesztő előadást fogok tartani és írást fogok publikálni a témában a forrásfeldolgozást követően.